

**НОВЕ ВИДАННЯ ЛИТОВСЬКОЇ ЧЕРВОНОЇ КНИГИ
*Lietuvos raudonoju knyga***

Red data book of Lithuania. Leidykla Lietuva, 2007

Нове видання Литовської Червоної книги підготовлено Міністерством навколишнього природного середовища Республіки Литва, Інститутом ботаніки та Інститутом екології Вільнюського університету. Воно містить 767 видів, з них рослин — 339, грибів разом з лишайниками — 175 видів (112 — грибів та 63 — лишайників), а також 253 види тварин.

Серед рослин розподіл видів, занесених до Червоної книги (ЧК), такий: Rhodophyta — 1; Phaeophyta — 1; Charophyta — 10; Bryophyta — 93; Lycoperidiophyta — 3; Equisetophyta — 1; Pinophyta — 1; Magnoliophyta — 221.

Червона книга Литви є законодавчим документом, на якому засновується захист рідкісних та загрожуваних рослин, грибів і тварин. Види заносяться до ЧК за рекомендаціями наукових та освітніх інститутів. При цьому береться до уваги зменшення видової різноманітності та погіршення екологічних умов. До видання включено таксони, ступінь ризику зникнення яких визначається такими категоріями МСОП (JUCN): I CR — критично загрожувани; II EN — загрожувани (зникаючі); III VU — вразливі; IV NT — потенційно загрожувани (близькі до загрожуваних).

Литовські автори, крім цих категорій, включили також категорію V (RS) — види, чия кількість не знижувалася до рівня загрози їх знищення, тому їх можна розглядати як врятовані. Виокремлено групу O — вимерлі види.

Із квіткових рослин, занесених до ЧК, до групи О належить 12 видів, до групи I — 51, II — 63, III — 67, IV — 19, V — 9 видів. Таким чином, більшість видів квіткових рослин ЧК належать до I, II і III груп.

Червона книга написана литовською мовою, проте перші розділи, присвячені статусу книги, її категоріям, структурі тощо, подані двома мовами — литовською та англійською. Опис кожного виду містить наприкінці коротке англійське резюме з оцінкою розподілу та стану популяції виду. Читачам, які не володіють литовською, допомагають латинські назви видів та угруповань (за системою Браун-Бланке) і, звичайно, добре виконані карти поширення видів.

Структура книги є типовою для сучасних ЧК, проте має певні особливості. Опис кожної таксономічної групи починається з видів, які вважають вимірними в Литві. Для них не складено карти поширення. Далі види наводяться в систематичному порядку.

Синонімічні назви видів вказують лише тоді, коли види під цією назвою описані в попередніх виданнях ЧК. Якщо таксономія і номенклатура певних систематичних груп застаріла, назви таксонів, використані в цьому виданні, можуть відрізнитися від вжитих в офіційно затвердженому Червоному списку.

У рубриці «Статус» позначено час, коли вид уперше включили до ЧК Литви або списку захищених видів. Містяться також посилання на міжнародні документи, конвенції — ті, що ратифіковані Литвою. Рубрики «Поширення» і «Біологія та екологія» наведені в цілому традиційно.

У рубриці «Популяційне багатство» обговорюються кількісні та якісні фактори, які діють на популяції, а також напрямки їх змін. Якщо наявні лише кілька існуючих популяцій, представлена оцінка їхніх умов. У рубриці «Загроза та захист» визначені причини погіршення стану популяцій та потенційні загрози, описуються основні засоби збереження популяцій.

Карти для цієї книги підготували співробітники Інституту ботаніки на рельєфній основі, виконаній геологічними установами Литви. Позначки на карті вказують місцезнаходження, виявлені до 1992 р. (не зафарбовані), після 1992 р. (зафарбовані), а також втрачені місцезнаходження. Інформація про кожен вид завершується прізвищами авторів тексту та ілюстрацій. Більшість ілюстрацій — це фотографії. Рисунками (високої якості) проілюстровані переважно зоологічна та мікологічна частини.

Привертає увагу той факт, що майже всі характеристики видів в усіх частинах підготовані одним автором (який, зрозуміло, може виступати й автором опису інших видів). Отже, в Литві не підтримали виділення основного автора та їх решти для одного виду (як у ЧК Чехії та Словаччини, 1998 р.) або участь кількох авторів для одного виду (як у ЧК Польщі, 2001 р. та Білорусі, 2005 р.), це має місце і в третьому виданні Червоної книги України, яка нині в друці.

Щодо видів рослин, занесених до рецензованого видання, слід зазначити, що серед них чимало реліктів — як третинних (*Lunaria rediviva*, *Aldrovanda*

vesiculosa, *Isoetes lacustris* та інші), так і гляціальних (*Salix lapponum*, *S. myrtilloides*, *Pedicularis-sceptrum carolinum*, *Huperzia selago*). Декілька реліктових видів віднесено до О групи (*Taxus baccata*, *Trapa natans*, *Gladiolus palustris*, *Caldesia parnassifolia*). До книги увійшла низка видів — галофітів (*Juncus gerardii*, *Aster tripolium*, *Carex distans*, *Beckmannia eruciformis*, *Triglochin maritimum* та інші). Значна увага приділена як охороні північних видів, що не досягають у своєму поширенні Полісся — таким як *Rubus arcticus*, *Betula nana*, *Trichophorum caespitosum*, так і видам із центральноєвропейським поширенням, які, скажімо у флорі України, знаходяться на крайній східній межі ареалу (*Tofieldia calyculata*, *Schoenus ferrugineus*, *Hydrocotyle vulgaris*, *Swertia perennis* та ін.) або зовсім не досягають території України (*Erica tetralix*, *Lobelia dortmanna*, *Rhynchospora fusca*).

Приємно зауважити, що у ботаніків Литви й України подібні підходи до охорони видів орхідних. До рецензованої книги їх увійшло 29, тоді як до ЧК Польщі — 16 видів, а до ЧК Білорусі — 21. Вітчизняні ботаніки, як відомо, ще до першого видання ЧК України занесли всі види орхідних, що зростають на її території. Досвід засвідчив правильність такого підходу.

Нове видання ЧК Литви добре оформлене, зроблено все, щоб книгою було легше користуватися. Єдина незручність для читача — обсяг 800 сторінок та вага близько 3 кг (все опубліковано в одному томі). В Україні одностороннім було лише перше видання ЧКУ, у наступних виданнях томи про тваринний та рослинний світ готувалися (для другого) і готуються (для третього) окремо.

Наприкінці зауважимо, що у вступній частині книги відзначено: що ЧК Литви керується Комісією з ЧК, яка працює під опікою Міністерства навколишнього природного середовища (як, до речі, і в Україні). Щорічно Комісія аналізує інформацію стосовно розподілу видів за категоріями, переглядає впровадження засобів захисту видів, яким загрожує зникнення, подає до Міністерства пропозиції в цьому напрямку. Одним із напрямків роботи Комісії є організація оцінки біорізноманітності та ранжування таксонів згідно з новими критеріями IUCN (2001, 2003). Це зменшує елемент суб'єктивності та реалістичніше виявляє статус таксонів на основі кількісних оцінок.

Безумовно, проведення такої роботи Національною комісією з питань ЧК України мало би велике позитивне значення. Слід привітати ботаніків Литви із виходом сучасного видання національної Червоної книги.

Т.Л. АНДРІЄНКО